

Una llei de la infància per a la infància¹

Per què i per a què una nova llei d'infància avui

És molt habitual que, quan una realitat social complexa té dificultats polítiques i tècniques per ser abordada, es pensi que cal fer una nova llei o una modificació de la llei existent. Alguns conflictes i errors greus recents i reiteratius en l'atenció de la infància de casa nostra, si més no d'un sector d'ells i elles, han fet que alguns responsables polítics destaquéssim que era això el que calia fer amb la nostra legislació de infància. Posant l'èmfasi en les limitacions de les lleis s'ha estat proposant la necessitat de normes més clares, regulacions i límits més acurats, distribucions diferents de les competències entre administracions o recuperació de competències judicials, com a forma per aconseguir una adequada atenció.

No necessitem més legislació simbòlica

Però bona part d'aquestes propostes, d'aquests motius per canviar poden acabar no sent altra cosa que legislació simbòlica. Formes de traspasar als professionals i a la societat miratges que no aborden el tema de fons: el debat sobre com es pot prestar avui una atenció global, integradora, al conjunt de la infància, en una societat complexa en continu canvi.

Catalunya, com moltes altres Comunitats Autònomes (incloses algunes que tenen normes recents) necessita una nova llei que defineixi una forma radicalment diferent d'ocupar-se dels seus infants. Aquesta urgent necessitat de canvi no neix de la major o menor concreció, de la major o menor rigidesa de les normes actuals, neix fonamentalment de tres criteris diferents:

- La realitat personal, familiar i social de la infància ha sofert en l'última dècada enormes transformacions (dels nuclis familiars, de les formes de construir la paternitat i la maternitat, de l'educació en una societat digital, etc.), fent envellir moltes de les respostes existents i deixant importants necessitats per cobrir.
- Existeix multiplicitat de legislació dispersa que afecta la infància i, potser el que és més important, absència de criteris d'infància en la majoria de les lleis generals aprovades en els últims anys, que tenen un important impacte en la vida dels nois i les noies

Bona part d'aquestes propostes, d'aquests motius per canviar poden acabar no sent altra cosa que legislació simbòlica

- És urgent demostrar que la infància és una prioritat social i política, que deixa de ser simplement objecte d'un conjunt de discursos buits de contingut. Si més no, fent una nova llei es demostraria que existeix voluntat i prioritat per ocupar-se d'aquesta part de la ciutadania.

Serà la quarta llei i hauria de durar temps

Catalunya ha tingut diverses lleis d'infància (*vegeu* Quadre 1) i cadascuna d'elles ha evidenciat allò que en cada moment social i polític era la forma d'entendre la seva realitat, la manera d'ocupar-se dels infants i adolescents. La primera d'elles va ser la Llei 11/85, del 13 de juny, de Protecció de Menors. Feia uns anys que s'havien completat els traspassos sobre protecció i sobre atenció a la infància amb dificultats i urgia disposar d'una norma pròpia, malgrat que tot es trobés condicionat per la *Ley de Tribunales Tutelares de Menores* de 1948. Va ser la primera llei de menors de tot l'Estat –font per a la redacció de moltes normes posteriors d'altres comunitats autònomes– que tenia dos grans pretensions: separar clarament la protecció de la correcció; dignificar les mesures educatives que s'aplicaven, establint criteris tècnics i garanties en la intervenció.

Quadre n. 1

Principals lleis de Catalunya relacionades amb la infància

- Llei 11/1985, de 13 de juny, de protecció de menors –derogada en tota la seva extensió–;
- Llei 12/1988, de 21 de novembre, de modificació parcial de la Llei 11/1985; Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció dels menors desemparats i de l'adopció;
- Llei 8/1995, de 27 de juliol, d'atenció i protecció de la infància i de l'adolescència i de modificació de la Llei 37/1991, de 30 de desembre;
- Llei 13/1997, de 19 de novembre, de creació de l'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció;
- Llei 9/1998, de 15 de juliol, del Codi de família de Catalunya; Llei 8/2002, de 27 de maig, de modificació de la Llei 37/1991, de 30 de desembre, i de regulació de l'atenció especial als adolescents amb conductes d'alt risc social;
- Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies.

Va ser la llei que va permetre el desenvolupament de l'atenció en llibertat i del seguiment protector en el propi medi. Desmuntava una herència basada en la separació familiar i l'internament, que atenia els infants perquè les famílies no tenien recursos o perquè els nois i noies presentaven “conductes desordenades” (conducta immoral, insubmissió a la pàtria potestat, etc.). No va passar de ser la llei de la protecció i de la delinqüència. Només es va poder introduir un capítol sobre la prevenció. L'atenció a la gran majoria de la infància va quedar fora de les intervencions previstes a la llei.

La modificació d'alguns articles del *Código Civil*, el 1987, va treure dels jutjats el desemparament i va formular noves propostes per a l'acolliment i l'adopció. Per exercir les competències exclusives sobre protecció i sobre dret civil propi, es va aprovar una nova llei: la Llei 37/91 de 30 de desembre, “Sobre mesures de protecció dels menors desemparats i de l'adopció”. Una llei exclusivament protectora, tot i que ja feia dos anys que s'havia signat la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets dels Infants i calia començar a disposar d'instruments per fer-la efectiva, aplicant-la al conjunt dels infants.

Una llei més pròxima a allò que s'ha d'entendre com a llei global d'infància vindria amb la Llei 8/95, de 27 de juliol “D'atenció i protecció dels infants i adolescents”. Per primera vegada, les nostres normes contemplaven l'infant com a subjecte no només a protegir, sinó com a persona que es desenvolupa en un entorn familiar i a la que afecta la salut, l'educació, el lleure, l'entorn, el consum, etc. Va ser, però, en gran manera, una llei de bones intencions que —onze anys després— encara no ha estat desenvolupada, llevat del règim sancionador que es va posar en marxa a meitat de l'any 2006. Va ser una llei en la que cap govern anterior va creure, evidenciant que tampoc no creien suficientment en la infància, en les seves necessitats, en els seus drets.

Ha passat el temps, la Convenció porta més de quinze anys d'aplicació, la realitat de la infància s'ha vist especialment modificada. Les seves necessitats, els seus processos de maduració i socialització són més complexos, requereixen noves formes d'estímul, noves formes d'atenció i acompanyament.

Avui segueix essent poc clar que entre les prioritats polítiques i socials hi hagi la infància. Per demostrar que és així, em referiré només a la llei més important que el Parlament i el poble de Catalunya han aprovat recentment: el nou Estatut d'Autonomia. Resulta estimulants comprovar com als drets i dificultats d'altres col·lectius, d'altres persones amb necessitats es destinen nombrosos articles, fins i tot apartats sencers. Resulta extraordinàriament depriment comprovar que la infància ha de conformar-se amb dos petits articles i un d'ells de referència indirecta en parlar de la família.

Avui segueix essent poc clar que entre les prioritats polítiques i socials hi hagi la infància

Parlem de tota la infància

El que ara cal és una veritable llei d'infància i adolescència que tingui com a destinataris tots els infants i adolescents

No necessitem més lleis de protecció. El que ara cal és una veritable llei d'infància i adolescència que tingui com a destinataris tots els infants i adolescents. A més, ha de ser una llei que parli de la globalitat de la seva vida, que eviti en tot el que sigui possible la fragmentació. Ha de proposar formes d'atenció integrades, a partir de recursos i serveis professionals, planificats i de qualitat.

Tot i tenir voluntat de ser integral, no hauria de ser una llei que parli de tot el món de la infància i ho reguli directament tot (des de l'educació a la publicitat). Ha de ser una llei que impulsi i reguli alguns aspectes claus i que tingui veritable potencial per condicionar altres lleis (així hauria de passar amb la Llei de Serveis Socials—poc pensada per a l'atenció a la infància i l'adolescència—el Codi Civil de Catalunya i la futura llei d'Educació). En tot cas, la llei d'infància hauria de ser la norma que aportis criteris d'interpretació i intervenció en clau d'infància al conjunt de les altres normes.

Tot canviant la perspectiva que fins ara ha estat dominant, la llei hauria de definir veritables drets subjectius, dels quals és titular el mateix infant. Els infants són subjectes actius de drets i han de poder reclamar directament de les administracions l'atenció i les ajudes que necessiten per evitar que els seus drets siguin vulnerats.

Els drets com a perspectiva, com a marc per a l'atenció

Totes les lleis d'infància que existeixen actualment a l'Estat espanyol es caracteritzen per definir-se com a lleis sobre els drets dels infants, però que acaben sent simples lleis de protecció. En bona part tots els capítols de drets són declaracions de bones intencions i la part concreta és el desenvolupament de les formes de prestar atenció als infants quan viuen situacions de risc i desprotecció. A més, finalment, les referències a la desprotecció i el desemparament acaben condicionant la visió que la norma té de la infància i les seves necessitats.

Per a totes les situacions, per a tota la infància

No es pot reproduir una vegada més aquesta situació. La nova llei haurà d'evitar que el conjunt de l'atenció a la infància sigui definida a partir de la desprotecció. No ha de ser una llei de protecció que també s'intenta aplicar a altres situacions, sinó una llei d'atenció per a tothom, per garantir els drets de tots els infants, que també s'aplica quan aquests són vulnerats.

La llei hauria de diferenciar quatre situacions:

- La de **tota la infància**, a la que hem de prestar atenció de manera significativa i diferenciada dels adults per garantir els seus drets.
- La de tots aquells i aquelles que veuen **vulnerats els seus drets** perquè han de viure en un context de manca d'estímuls, o de condicions inadequades per al seu desenvolupament i la seva socialització. Contextos, puntual o permanentment, vulneradors de drets en els que s'ha d'actuar per complementar, compensar o suplir.
- Les **situacions de risc**, en les que no tan sols es donen mancances sinó que apareixen altres elements negatius que alteren i endarrereixen el procés maduratiu, que fan probable l'aparició de dificultats, el maltractament, etc. Situacions en les que s'ha d'actuar introduint elements de protecció i ajuda i, si cal, elements coactius.
- Les **situacions de desemparament**. Unes situacions de vulneració greu en les que inevitablement s'ha de modificar la pàtria potestat i l'administració ha de passar a exercir la tutela de l'infant.

Cadascuna d'aquestes situacions ha de poder ser descrita a partir d'indicadors clars. Ha de definir-se de manera concreta les formes d'exercici actiu i positiu dels drets, les diferents formes de vulneració de drets, les principals variables que –en clau de drets– descriuen una situació de risc i de desemparament. Les quatre situacions són un continu i no dos mons sense relació. No s'hauria de legislar per protegir sinó per garantir drets.

No es tracta de tornar a copiar la Convenció

Seria una pretensió estèril que una nova llei tornés a reescriure el conjunt de drets que la Convenció reconeix a la infància, que els Estats són obligats a complir i que haurien de trobar-se en d'altres normes. Però la llei d'infància sí que ha de fixar les formes de garantir-los i les formes d'observar el seu acompliment.

Quan es redacti la llei caldrà revisar, en primer lloc, tot allò que ja és suficientment regulat per altres normes i cal fer que es compleixi. Després, veure què és el que –malgrat afectar els infants– ha quedat en el buit. Però especialment caldrà concretar els mecanismes efectius, des de la perspectiva d'infància, perquè la seva pràctica –continguda en una o altra llei– sigui real.

Una manera d'ordenar el contingut central de la llei podria ser la proposta que el Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides fa per a la revisió periòdica del compliment de la Convenció. Així, podrien ordenar-se en cinc grans grups el conjunt de drets que hem de garantir, tot destacant fonamentalment els tipus d'actuacions que són necessàries perquè sigui efectiva aquesta garantia, especialment en aquells àmbits en els que cap altra norma els ha concretat.

A partir d'indicadors de vulneració de drets

En cadascú dels grups s'haurà de posar èmfasi en determinats aspectes i indicadors. Així:

a) En el grup de drets i llibertats civils haurà d'introduir-se, entre d'altres aspectes:

- Tot allò que té a veure en l'accés adequat a la informació en el món actual, digital i en xarxa.
- Les propostes per evitar l'adoctrinament i fer efectiva la llibertat de pensament i consciència.
- La regulació de mecanismes efectius de participació en les diferents institucions i en aspectes claus del funcionament de la comunitat.

Haurà de ser considerada una vulneració d'aquests drets, per exemple, la pressió doctrinària en l'entorn familiar o l'impediment de convida i participar en la vida de la comunitat (escola, oci, grups i associacions d'iguals, etc.). Aquests s'hauran de considerar indicadors també per valorar les situacions de risc o el desemparament.

b) A l'àmbit dels drets relacionats amb la vida en família, la llei hauria de definir aspectes com ara:

- Les propostes per capacitar i responsabilitzar les persones adultes del nucli familiar en l'educació dels seus fills i filles. Les concrecions del dret dels infants a tenir persones que s'ocupin d'ells i els proporcionin els estímuls educatius necessaris.
- La complementarietat i la suplència de diferents recursos, com ara les famílies complementàries o l'acolliment familiar, com a formes de pal·liar els dèficits que les famílies originàries no poden compensar.
- La formulació clara dels drets dels infants en les situacions de ruptura dels nuclis familiars. La formulació clara que els seus drets són prioritaris i han de ser considerats primordialment

Aquí, s'haurien de considerar indicadors de vulneració, de risc o desemparament, per exemple, l'absència d'alguns elements claus relacionats amb l'exercici de la maternitat i la paternitat, la descara en les atencions bàsiques, però també l'oblit dels interessos del menor en les ruptures familiars conflictives o violentes.

c) Dels drets relacionats amb el benestar i la salut, caldria insistir, per exemple, en:

- La necessitat de concretar el dret a rebre els estímuls bàsics de cada etapa evolutiva, ja sigui l'estimulació psicomotora dels primers anys de vida o l'educació en valors en la preadolescència.

- La necessitat de què el sistema de salut i els seus professionals adequin les seves pautes d'actuació a la diversitat infantil.
- La definició d'actuacions preventives basades en l'infant i l'adolescent com a subjectes actius i responsables de la seva pròpia salut.

Òbviament, els indicadors de vulneració i desprotecció tenen a veure amb la salut bàsica, amb la cura perquè els diferents dispositius facilitin l'accés adequat als recursos sanitaris, amb la presència de conductes de risc no ateses, etc.

d) En el nucli del dret a una educació global, la llei haurà de remarcar que:

Més enllà de l'educació en el nucli familiar, el dret a l'educació es concreta, en primer lloc, definint clarament la seva articulació amb l'educació en el context escolar. Però la llei d'infància potser haurà servir per reforçar els aspectes educatius de la instrucció, però també per fixar criteris que després permetin concretar el dret de tots els infants a ser educats en entorns escolars diversos, integradors i normalitzadors.

Però completant la llei d'educació, la llei d'infància hauria d'ocupar-se de manera extensa, donant pes i referència de valor a:

- el dret al joc
- el dret a l'educació en el lleure
- el dret a les oportunitats educatives no escolars.

És aquest un àmbit que ha quedat en terreny de ningú, sense cap regulació i, el que és pitjor, sense una adequada consideració de la importància cabdal que té en la vida dels nostres infants.

Com ja es considera actualment, la inadequada escolarització haurà de seguir entre els indicadors de risc. Però també haurem de deixar clar que un infant que no té un adequat entorn de lleure necessita ajuda, no s'atenen tots els seus drets. La llei haurà de reconèixer l'educació en el lleure com a dret bàsic i com a oportunitat i estímul que redueix i compensa altres dificultats.

e) Les situacions que necessiten una especial protecció

Malauradament, alguns infants viuen en situacions de major risc, es troben necessitats de mesures especials de protecció. Però cal no oblidar que tots els infants corren el risc que es destrueixi el seu temps d'infància. Per això, també, diferents apartats de la llei hauran de ser destinats a definir les claus per atendre situacions com ara les dels menors sols, refugiats o que han viscut un procés migratori.

Existeixen, però, altres situacions més ocultes i més acceptades socialment, en les que una nova llei hauria de fixar criteris. Per exemple, en relació amb el treball infantil socialment acceptat o altres formes de possible explotació indirecta (en espectacles públics, publicitat, esports d'alt rendiment, etc.). No puc deixar de recordar que, en aquests moments, Catalunya té molt més regulada i limitada la intervenció d'animals en un espectacle que la d'un infant.

La llei no podrà deixar de referir-se a allò que podríem considerar atenció a la infància globalitzada, atenció a la infància en un món global. No només vénen menors d'altres països a la recerca d'un futur diferent. També nosaltres incidim en les infàncies d'altres indrets, si més no perquè els afillem mitjançant l'adopció internacional. Igualment, som espectadors de les difícils i impossibles infàncies d'arreu el món.

La nostra intervenció en les infàncies d'altres països s'ha de basar sempre en paràmetres com ara aquests:

- Ser inscrita dins d'una lògica de cooperació
- Basar-se en el coneixement de la realitat de la infància del país, de les seves necessitats, dels seus potencials.
- Utilitzar l'adopció, o qualsevol altra actuació similar, en la mesura que serveixi als seus infants, en la mesura que sigui la millor opció per a ells i elles.

Pot ser més important el com que el què

La “perspectiva d'infància” com a perspectiva obligada

Els infants han de rebre la resposta adequada en tant que infants i no en tant que desemparats, transgressors o amb dificultats de convivència

La perspectiva, la forma com s'atén l'infant i l'adolescent, pot ser generadora de problemes o facilitadora de solucions. Si no es deixa clar, per exemple, que els infants han de rebre la resposta adequada en tant que infants i no en tant que desemparats, transgressors o amb dificultats de convivència, farem lleis per a l'excepció i demostrarem que no són els infants els qui veritablement ens preocupen sinó els problemes que podem crear-nos o, com a màxim, els problemes que poden arribar a tenir.

La llista de principis i de criteris que una llei d'infància ha de respectar i fer aplicar és molt extensa. Existeix un llarg bagatge professional que permet delimitar aquelles formes d'actuar que coneixem com a vàlides i aquelles que no ho són. És molt diferent actuar amb visions de la infància com a objecte a protegir i perspectives benèfico-morals que atendre en clau de subjecte de drets, educat per a l'autonomia, en un context de normalitat, formant part d'una

comunitat. En el quadre n. 2 he ordenat una llarga llista de criteris que, en general, els professionals del treball amb la infància assenyalen com a necessaris per poder prestar una adequada atenció.

Entre els principis més generals hi ha els que m'agrada anomenar com a "Principi d'infància" i "Perspectiva d'infància". Amb ells es vol destacar en primer lloc que la infància existeix, que es tracta d'un col·lectiu de ciutadanes i ciutadans que ha de rebre atencions diferenciades dels poders públics, que, amb moltes diferències en funció de l'edat o de l'entorn, tenen dret a ser tractats com a persones senceres, no com a projectes amb futur però sense present. La Constitució, l'Estatut i la Convenció de Drets dels Infants ens obliga a donar respostes adequades i diferenciades a qui està vivint en la *infància* (a qui encara no té 18 anys).

Considerar la perspectiva de la infància suposa tenir en compte les seves necessitats diferenciades, les seves maneres d'entendre i gestionar la realitat, les seves formes de vincular-se amb la comunitat quan es fan les normes, quan es planifiquen els recursos, quan les administracions gestionen el dia a dia dels barris, dels pobles i les ciutats. A l'igual que ja s'ha fet incorporant la perspectiva de gènere (que també és un principi per a l'atenció a la infància) la norma hauria d'incloure mecanismes de consulta prèvia obligatòria a un organisme especialitzat (haurà de valorar quin: potser un potent Observatori de Drets dels Infants, una comissió específica d'infància del Parlament), de determinats projectes de llei o d'altres normes perquè siguin avaluats des de la perspectiva dels infants. Per comprovar que realment els tenen en compte, que s'ha considerat l'impacte diferenciat que la norma pot tenir sobre la infància.

Altres criteris imprescindibles començant per l'atenció normalitzada en el propi entorn

Com a criteris bàsics per organitzar l'atenció, la norma hauria d'obligar a cercar respostes en l'entorn pròxim (i, per tant, a planificar els recursos en funció del territori). Igualment, a reconèixer el nucli familiar com el context educatiu primordial, a treballar sempre en primer lloc perquè les famílies (amb independència de la seva composició) puguin educar els seus fills i filles, puguin proporcionar els estímuls educatius que necessiten.

La gestió de l'atenció als infants s'haurà de basar en els criteris de treball en xarxa i en el de la figura del referent educatiu principal estable. És a dir, en comptes de facilitar la generació de recursos desconnectats, parcials, de titularitat diversa, potenciar xarxes integrades de recursos i professionals d'atenció a la infància que treballen en cada territori. La globalitat i la integralitat –que són també criteris bàsics– es manifestaran en definir sempre que tot infant al que es presta atenció ha de tenir un referent únic, integrador de totes les intervencions (socials, educatives, terapèutiques, etc.).

Quadre n. 2**Principals principis i criteris d'actuació que ha de tenir e compte una llei d'infància**

1. Principi d'infància (reconeixement de la infància com a col·lectiu que té dret a una atenció diferenciada).
2. Perspectiva d'infància (legislar i organitzar la comunitat tenint en compte també la seva perspectiva).
3. Perspectiva de gènere
6. La prioritat pressupostària
7. La prioritat de gestió (o la gestió en primer lloc dels afers en el quals hi ha infants).
8. L'infant com a titular de drets. Drets a exercir. Drets a reclamar
9. El grup familiar com a dret i com a context educatiu primordial
10. La planificació, el seguiment, l'avaluació. (territorial, de grups de població, de cada infant atès...).
11. El context pròxim (la comunitat, el barri...) com a espai prioritari per a l'atenció.
12. La transversalitat efectiva entre serveis, administracions, Departaments, etc.
13. L'actuació des de la perspectiva de la normalitat i la intervenció mínima
14. El treball en xarxa com a forma bàsica d'atendre avui l'infant
15. L'obligatorietat de disposar d'un referent educatiu principal i estable
16. La prioritat de l'estimulació i el suport en els primers anys de vida
17. L'organització de sistemes de compensació adequada i oportuna, per suplir els dèficits de l'entorn proper, especialment en els primers anys de vida.
18. L'aposta per un model d'atenció basat en l'educació al llarg de la vida
19. El criteri de corresponsabilitat: responsabilitat de les administracions, responsabilitat de la societat activa.
20. La professionalitat. Sistemes d'atenció que funcionen a partir d'intervencions professionals. Professionals formats i cuidats.
21. La necessitat de dotar de contingut real el principi de l'interès primordial del menor.
22. El reconeixement de la capacitat dels infants per *participar* de manera diversa en les decisions que els afecten i en la construcció i el funcionament de la societat.
23. La no victimitat amb les actuacions adultes quan s'atén els infants que ja són víctimes
24. El dret a ser protegit quan encara no s'ha arribat a una situació de desemparament.

De què ha de parlar la llei

Els dos grans dèficits de les normes actuals d'infància són, d'una banda, l'escassa definició del paper de les diferents administracions i, de l'altra, que no descriuen i objectiven la diversitat de dispositius i recursos que avui atenen, o haurien d'atendre, la infància. Necessitem una llei que aclareixi aquests dos aspectes:

- de quina manera han de prestar atenció a la infància els ajuntaments, els consells comarcals, la Generalitat, el conjunt de les administracions
- quins i com han de ser els diferents recursos i serveis per a la infància d'un territori.

En clau local, en clau de comunitat

L'atenció a la infància només té sentit en clau de comunitat, en clau local. És a partir de les administracions locals, incorporant els recursos públics i les entitats compromeses amb la infància, que s'han d'estructurar les polítiques d'infància. La base ha de ser un sistema d'atenció estructurat en xarxa, a partir dels recursos locals, que prestin atenció als infants i adolescents, d'una manera integrada.

L'atenció a la infància només té sentit en clau de comunitat

L'atenció al conjunt de la infància per ser eficaç i normalitzadora s'hauria d'organitzar a partir d'estructures com ara aquestes:

- Estructures integrades d'infància. El que podríem anomenar "Xarxa d'infància" d'un territori. Aquesta estructura hauria de ser responsable de:
  - elaborar els Plans territorials d'infància,
  - els Plans de suport a les famílies,
  - la planificació i el disseny dels recursos d'infància necessaris en el territori,
  - la definició dels circuits d'atenció als infants quan viuen en situacions de dificultat, risc o desemparament,
  - etc.
- Estructures estables de coordinació professional. El que podríem anomenar "Coordinadora d'infància". Organitzada a partir d'espais territorials més acotats i amb formes organitzatives molt diverses, hauria de tenir com a principals encàrrecs:
  - l'elaboració i revisió dels programes personalitzats d'intervenció,
  - el reforç mutu per fer de figures principals de referència en el treball amb cada infant,
  - l'avaluació de les mesures aplicades,
  - les propostes de canvi de nivell d'actuació (consideració de si ens trobem en una situació de risc, proposta de passar a desemparament),
  - etc.

- La Generalitat hauria d'exercir de responsable última de les polítiques d'infància i del darrer nivell de protecció i tutela. Hauria de participar en els diferents nivells de coordinació de les xarxes i centrar-se fonamentalment en la dinamització, el suport i supervisió global.

Dispositius d'atenció a la infància: de les falses llars d'infants a l'educació en el lleure

La majoria de recursos, serveis i dispositius per atendre els infants i adolescents i les seves famílies que existeixen en l'actualitat no disposen de cap referència legal que concreti les seves finalitats, les seves formes bàsiques d'organització, el contingut central de la seva intervenció. Els pocs que disposen de referències legals són de l'àmbit de serveis socials o del de protecció.

Necessitem una llei que defineixi el conjunt d'atencions que tenen a veure amb la infància i els dispositius que es posen en marxa per cobrir-les. Necessitem que totes les respostes i tots els recursos (per a les quatre situacions de les que parlàvem a l'inici d'aquest text) siguin definits des de la normalitat i la universalitat.

Amb dos exemples molt diferents pot quedar reflectit aquest buit actual. El conjunt de recursos de suport a l'educació infantil en els primers anys de vida, quan no són considerats veritables llars d'infants i no queden sota el control del Departament d'Educació, són avui fora de tot control de qualitat. Enlloc s'ha definit en què han de consistir i quins han de ser els paràmetres bàsics d'aquesta atenció. La llei ha de definir la seva funció i ubicar-los adequadament com a recursos educatius complementaris.

L'altre exemple: els centres, els espais residencials per a menors són avui només per a menors tutelats. Però, moltes vegades, en situacions de ruptura o de tensió familiars, els professionals adverteixen que necessiten espais residencials temporals per poder reconduir la situació. Tanmateix, els centres són definits des del desemparament i per a les seves necessitats protectores.

Voldria posar l'èmfasi en la necessitat de desenvolupar àmpliament els recursos de suport familiar i de suport familiar mutu

La llei ha d'aportar els elements claus definitoris de tots els diferents dispositius i serveis amb els que es presta atenció a la infància (més enllà dels estrictament escolars i sanitaris), definits com a universals i necessaris per garantir els drets de tots els infants. La llista és extensa i caldrà valorar les innovacions i avaluar les diferents modalitats de recursos apareguts en els últims anys.

Per evitar seguir amb un sistema protector basat en l'internament i poder donar resposta a les necessitats dels diferents nuclis familiars, les seves crisis i dificultats voldria posar l'èmfasi en la necessitat de desenvolupar àmpliament els recursos de suport familiar i de suport familiar mutu. Entre ells cal destacar l'acolliment familiar -entès com a famílies que ajuden altres famílies- i que hauria de ser el nucli de les respostes que donem per compensar, suplir i restaurar les situacions deficitàries i de vulneració de drets d'una bona part de la infància.

Igualment, voldria destacar com els recursos per a l'educació en el lleure, que no han trobat mai un encaix en alguna norma que pogués reconèixer el seu sentit, la seva importància, el seu paper en les diferents situacions de la infància. Una nova llei hauria de destinar una bona part del seu articulat a aquest àmbit. Crec que és en una llei d'infància on han de trobar la seva ubicació. Així, aquests recursos podrien ser finalment reconeguts com a eines imprescindibles per garantir el desenvolupament global dels infants.

Protecció: Una part que acaba sense el tot

La llei també haurà de ser una llei de protecció. D'acord amb el conjunt de criteris d'intervenció que he resumit, també s'atendrien les situacions de risc i de desemparament. No desenvoluparé aquí tot allò que em sembla que hauria de constituir una bona atenció a la infància en les situacions extremes. Faria excessivament llarg aquest text i he preferit parlar de les qüestions bàsiques que determinen també la protecció. Ho deixo per a un altre article i només apuntaré algunes idees.

Tant la valoració de risc com la de desemparament s'haurien de fer a partir dels indicadors de vulneració de drets, apreciats en el seu diferent grau d'incidència sobre la vida de l'infant. Les mesures a prendre i els recursos a utilitzar seran tots els que he dit que han de ser definits a la llei com a necessaris per atendre adequadament un infant, amb independència de la seva situació.

Normalment, l'abordatge de les situacions de risc hauria de definir-se com una actuació a fer a partir de l'elaboració d'un pla de treball consensuat, de pactes i compromisos d'ajuda que els professionals estableixen amb la família. Normalment, aquests seran voluntaris i només en cas de negativa o incompliment sistemàtic seran imposats, amb l'advertiment de procedir—si les condicions de vulneració de drets continuen— a una declaració de desemparament.

La declaració de desemparament i l'adopció de la mesura protectora adequada haurien d'anar acompanyades sempre d'un pla de treball amb la família, destinat a fer possible que recuperi les seves capacitats parentals. La protecció ha de suposar mesures per a l'infant i mesures per als seus adults. En la lògica de treball en xarxa i de creació de contextos educatius en el propi entorn, adoptar mesures de protecció és posar al servei de cada nen o nena a tutelar els recursos de la xarxa d'atenció a la infància del territori.

Vista l'aplicació real de les actuals lleis de protecció, la nova norma haurà de deixar molt més clara l'obligatorietat de complir els terminis de cada actuació (valoració de la situació, duració d'una determinada mesura, revisió de la situació, etc.). El temps d'un infant, especialment a determinades edats, no és el d'un adult. Igualment, la llei haurà d'establir l'obligatorietat que tot infant sota la tutela de l'administració tingui un professional referent permanent, que acompanyi el seu procés, que valori i integri les diferents atencions que va rebent.

Protegir no és retirar infants de llars eternament inapropiades. És facilitar un altre entorn més positiu mentre treballem per fer competents els seus adults perquè tornin a ser capaços d'ocupar-se de nou del seu fill, sense oblidar que el temps passa i que les experiències viscudes i les nostres intervencions influeixen en les seves vides.

---

1 Aquest article es basa en els documents que va elaborar perquè el Govern iniciés la redacció de la llei.

Jaume Funes

Professor de les Escoles Universitàries
d'Educació Social i Treball Social (FPT-URL)
Ha estat Adjunt del Síndic de greuges per a
la Defensa dels Drets dels Infants i Secretari
de Famílies i d'Infància de la Generalitat de
Catalunya
jfunes@peretarres.org